

The Passion 2015 vond plaats in Enschede. De rol van Jezus werd gespeeld door Jim de Groot (in het oranje). ANP FOTO

The Passion of de Matthäus?

'HET VERHAAL VAN JEZUS GAAT OVER ONS ALLEMAAL'

In vijf jaar tijd is The Passion uitgegroeid tot een massa-evenement met tienduizenden bezoekers en miljoenen kijkers. Ook de populariteit van de Matthäus Passion neemt nog jaarlijks toe. De twee uiteenlopende muzikale vertolkingen van het lijdensverhaal van Jezus hebben meer met elkaar gemeen dan je in eerste instantie zou denken. Dirigent Pieter Jan Leusink: "Er bestaat een behoefte aan bijzondere ervaringen buiten de kerk."

Tekst: José Vorstenbosch

Uitvoering van de Matthäus Passion door Bach Orchestra of the Netherlands in dominicanenkerk Zwolle.

Toen wij er zes jaar geleden aan begonnen, wisten we echt niet of *The Passion* in Nederland zou werken. Het is ieder jaar weer spannend, maar je voelt dat het evenement omarmd is door de Nederlandse samenleving.” Arjan Lock (1971) is directeur van de Evangelische Omroep (EO), die het muziekspektakel samen met andere partners jaarlijks op Witte Donderdag organiseert. Het begon allemaal in 2011 in Gouda, waar Lock zelf vandaan komt. “Toen de processie met het verlichte kruis door de kronkelstraatjes van de stad ging, had ik echt het gevoel dat er iets bijzonders gebeurde. Ineens maakten duizenden mensen kennis met het paasverhaal, mensen voor wie dat is weggezakt of die er anders nooit van gehoord zouden hebben.”

Inmiddels is *The Passion* toe aan de zesde editie en groeit het aantal bezoekers en kijkers nog steeds. Zo keken vorig jaar ruim 3,5 miljoen mensen naar de live-uitzending op tv. Volgens de EO-directeur is *The Passion* in korte tijd een traditie geworden en zijn de verwachtingen elk jaar hooggespannen. Toch vindt hij dat je steeds opnieuw moet afwegen of het evenement doorgang moet vinden. “Doen we het nou vanwege het succes of omdat we echt geloven dat het verhaal belangrijk is om verteld te worden? Daar moet je in ieder geval bij stilstaan.” Ook worden er elke keer andere accenten gelegd. “Amersfoort herdenkt dit jaar dat er tijdens de Eerste Wereldoorlog veel Belgische vluchtelingen naar de stad kwamen. Dan is de link met de huidige tijd snel gelegd. Daarnaast denk ik dat een meer ingetogen karakter op zijn plaats is.”

Overtreffende trap

Mensen hebben behoefte aan gezamenlijke ervaringen en echte verhalen. Dat is in een notendop zijn verklaring voor het succes van *The Passion*. Lock: “Door verschillende opvattingen kan het er in ons kikkerlandje heet aan toegaan. Maar ergens voelt de grote middengroep een sterke behoefte om met elkaar iets mee te maken, of het nou om verdrietige of mooie dingen gaat. Gelovig of niet, mensen vinden het fijn om zo’n oeroud verhaal te horen. Een verhaal waar alle glitter en glamour van af is, waarbij je in de kern iets puurs voelt dat ook met je eigen leven te maken heeft. Dat verhaal moet dan wel op een kwalitatief goede manier verteld worden.” Vandaar de keuze voor een grootschalige productie, waar een behoorlijk prijskaartje aan hangt. “Als je zoiets →

organiseert, moet je het goed doen.” Ook de populariteit van de Matthäus Passion, die al heel wat oudere papieren heeft, groeit nog jaarlijks. Pieter Jan Leusink (1958), dirigent van onder meer The Bach Orchestra of the Netherlands, heeft deze klassieker al meer dan 350 keer gebracht. In 1988 begon hij met één uitvoering, dit jaar zijn het er 27 en volgend jaar zelfs 32. Leusink: “De laatste vijf jaar is het publiek verdubbeld. Wat mij opvalt, is dat er steeds meer jongere mensen naar de Matthäus Passion komen. Dit jaar staan we acht keer in Het Concertgebouw in Amsterdam voor zestienduizend bezoekers. Daarvan is zeker de helft onder de veertig jaar.”

De een komt uit religieuze motieven, de ander zweert bij de muziek van Bach, weer een ander komt omdat hij er veel over gehoord heeft. Naast een gerichte marketingstrategie draagt ook hier kwaliteit bij aan het succes. En dan doet Leusink niet op wat hij noemt “netjes de noten priegelen”, maar op de manier van musiceren. “Ik ben niet bezig om een muzikaal verantwoord hoogstandje te brengen. Natuurlijk streef ik naar technische kwaliteit, maar die is ondergeschikt aan een hoger doel. Het gaat erom het werk te doorgronden en het publiek iets mee te geven. Bach was zo geniaal dat hij in zijn muziek allerlei foefjes gebruikte om uit te beelden wat er op dat moment gebeurt. Ik vind dat het dan ook echt zo moet klinken. Om iets duidelijk te maken kun je nooit groot en diep genoeg denken.

Dirigent Pieter Jan Leusink: “Je wil bij de Matthäus het publiek iets meegeven.”

Ik eis bij alles de overtreffende trap.” De dirigent zet zijn jarenlange ervaring in om een uitvoering zo te krijgen als hij het hebben wil. “De vertolking door de evangelist is bijvoorbeeld heel belangrijk. Ik werk al vijftien jaar met de tenor Robert Luts; die vertelt het verhaal vanuit zijn ziel. Hij gaat er iedere keer weer vol in. Dat is wat je moet hebben.”

Prachtige vertolking

De interpretatie maakt Bachs meesterwerk dus boeiend en bepaalt volgens Leusink wat het publiek ervan vindt. “Ik ben altijd bezig om tijdens een uitvoering spanning te creëren. In de Matthäus Passion staat het volk als een stel hooligans te brallen dat Jezus opgehangen moet worden. Als dat van de muziek af damp, krijgt zo’n stuk een heel andere lading. Ik denk dat die beleving met name voor nieuwe generaties belangrijk is.”

‘Mensen hoeven de drempel van de kerk niet over te gaan’

Ook al noemt hij de Matthäus Passion en The Passion “muzikaal twee totaal verschillende fenomenen”, in de kern is het verschil niet eens zo groot. “Er bestaat een behoefte aan bijzondere ervaringen buiten de kerk. Een prachtige vertolking van een lied doet mensen iets. De manier waarop ik muziek wil maken, ligt heel dicht bij de manier waarop dat in The Passion gebeurt. Als mijn publiek geraakt wordt, zijn dat voor mij de mooiste momenten.” Dat de beroemde passie alleen weggelegd zou zijn voor hoger opgeleiden, is volgens hem niet waar. “Bach heeft het stuk geschreven in functie van de eredienst, waar ook de gewone mensen naartoe kwamen.” Of iemand een fervent bezoeker van de Matthäus Passion is of zich liever onderdompelt in The Passion hangt volgens Mirella Klomp (1979), onderzoeker aan de Protestantse Theologische Universiteit in Amsterdam, af van de sociaal-culturele kringen waar diegene uit voortkomt of zich in beweegt. “Ik denk wel dat er

EO-directeur Arjan Lock: “Als je zo iets als The Passion organiseert, moet je het goed doen.”

mensen zijn die beide passies bezoeken, maar het grote publiek zingt toch liever mee met popliedjes op een stadsplein dan met *Erbarme dich* in een concertzaal.” De theologe doet onderzoek naar moderne passies buiten de kerkmuren en werkt aan een boek over The Passion. Daarvoor zit ze niet alleen maar achter haar bureau, maar geeft haar ogen en oren onder meer de kost tijdens het jaarlijkse evenement. “Voor mijn onderzoek spreek ik organisatoren, performers, bezoekers en kijkers. Ik volg ook wat mensen op Twitter en Facebook over The Passion zeggen.”

IJzersterke formule

Naast een gedegen marketingstrategie van de organisatoren draagt de grote toegankelijkheid van The Passion volgens Klomp bij aan het succes. “Iedereen kan er gratis heen of het live op tv volgen. Mensen hoeven de drempel van de kerk niet over te gaan.” Daarnaast speelt de openheid waarmee het verhaal wordt gebracht een belangrijke rol, evenals het format: het lijdensverhaal met popnummers erin verweven, vertolkt door bekende Nederlanders. “Het is een ijzersterke formule. De BN’ers vormen in zekere zin een soort legitimatie: als Danny de Munk de rol van Jezus speelt, is het oké. Ook de herkenbaarheid van de liedjes is heel belangrijk. Door de plaatsing binnen het verhaal krijgen ze een nieuwe betekenis.” Kortom, een happening die aanslaat bij een groot publiek, een succes dat zich

zelf elk jaar weer lijkt te versterken. De betekenis daarvan is volgens Klomp voor iedereen anders. "Naast een moderne vorm van liturgie en een geslaagd staaltje van *citymarketing* is The Passion voor veel mensen een leuk evenement in de stad dat ze niet willen missen. Daarvoor gebruiken ze woorden als eenheid, saamhorigheid en gezelligheid." Voor haar staat buiten kijf dat het om de vertolking van een religieus verhaal gaat. "Het lijdensverhaal wordt verteld aan de hand van de vier evangeliën. In vergelijking met andere moderne passievormen is het eigenlijk een vrij traditionele vertelling. Het hippe aan The Passion is dat het een mediaspektakel is met moderne liedjes en eigentijdse accenten. Zo kwam Jezus vorig jaar niet op een ezel maar op een tractor Enschede binnenrijden."

Fascinerend vindt ze vooral dat deze buitenkerkelijke vertolking van het lijdensverhaal zo populair is, terwijl de publieke rol van de kerken de laatste decennia alleen maar is afgenomen. Daarbij doet The Passion niet onder voor de Matthäus Passion. "Dit verhaal wordt al sinds de vierde eeuw jaarlijks verteld en maakt ondertussen deel uit van ons cultureel geheugen. Het is de kern van de christelijke religie. De thema's in het lijdensverhaal zijn essentieel menselijke thema's waar iedereen in zijn leven mee te maken heeft: liefde, verraad, vriendschap, opoffering, lijden en teleurstelling. Het verhaal gaat over ons allemaal."

Drempel weghalen

Een belangrijke reden om met The Passion te beginnen, aldus Arjan Lock, was dat het merendeel van de jongeren niet meer wist waar Pasen over ging. Het succes straalt wel degelijk af op de omroep, maar het belangrijkste vindt hij toch dat iedereen kennis kan nemen van het paasverhaal. "Het verhaal van Jezus is niet van de EO of van de kerken, maar van alle mensen. Duizenden mensen maken er kennis mee, iedereen mag er vervolgens mee doen wat hij wil. Ik geloof wel dat het evenement voorziet in een religieuze behoefte, waarbij het onze rol is geweest om een drempel weg te halen."

Natuurlijk hoopt hij dat The Passion hier en daar een vonk weet over te brengen. "Wat ik het allermooiste zou vinden, is als het individu in de menigte of thuis op de bank geraakt wordt door een element in het verhaal. Dat hij er bijvoorbeeld troost aan ontleent, hoop uit put of milder wordt naar zijn omgeving. In mijn ogen is er dan iets waardevols gebeurd. Dat vind ik belangrijker dan hoge kijkcijfers."

En ja, kritiek is er volgens hem nog steeds. "Er zijn altijd wel mensen die vraagtekens zetten bij The Passion. Vaak levert dat een goed gesprek op en ontstaat er toch begrip, soms is de conclusie dat er sprake is van een meningsverschil." Een vraag die ook regelmatig gesteld wordt, is waarom de organisatoren niet kiezen voor christelijke artiesten. "Ik wil nou juist zo veel mogelijk mensen bereiken. Dat lukt beter

Onderzoeker
Mirella Klomp:
"Mensen beleven
tijdens The
Passion eenheid,
saamhorigheid en
gezelligheid."

met iemand als Frans Bauer dan met een minder bekende gospelzanger. Wel vragen wij betrokkenheid van de artiesten, zodat het niet zomaar een schnabbel voor ze is." Volgens Mirella Klomp komt er ook uit niet-christelijke hoek kritiek op The Passion. "De negatieve reacties zijn net zo divers als de betekenissen die mensen eraan toekennen. Zo bezigde iemand de term 'reli-kitsch'. En vorig jaar werd getwitterd over 'een prijzencircus met B-artiesten', omdat V&D een aantal keren in beeld kwam."

Tik van de molen

Pieter Jan Leusink zul je in Amersfoort niet tegenkomen bij The Passion. Maar ook hij denkt dat het oeroude passieverhaal, in welk jasje dan ook, nog steeds actueel is. "Misschien ervaren mensen wel een leegte omdat ze niet meer naar de kerk gaan. De meesten hebben nog een tik van de molen meegekregen en zoeken daar toch een invulling voor." De boodschap kan volgens hem heel persoonlijke zijn. "Als het koor *Wenn ich einmal soll scheiden* zingt, betekent dat voor mij: ik ben een jaar verder, alles is goed gegaan, maar eens moet ik afscheid nemen. Dan word ik gewezen op de vergankelijkheid van mezelf en van iedereen om mij heen. Ooit is er iemand geweest die zei: ik neem de schuld van alles op mij. Dat hij dat ooit gedaan heeft, is uniek. En wij, het volk, hebben hem ook nog eens een keer onderuitgehaald. Dat blijft een zeer boeiend verhaal." ●

Passion 2016

The Passion is een samenwerkingsproject van de EO, de KRO, de Protestantse Kerk in Nederland, het Nederlands Bijbelgenootschap en de plaatselijke gemeente. Na Gouda, Rotterdam, Den Haag, Groningen en Enschede vindt de zesde editie plaats op 24 maart 2016 (Witte Donderdag) in Amersfoort. Onderdeel van The Passion is een processie waarin een verlicht kruis van zes meter lang door vrijwilligers naar het centrale podium wordt gedragen. Dit jaar waren er na anderhalf uur al voldoende aanmeldingen. Verschillende organisaties in Amersfoort sluiten aan met eigen activiteiten, zoals optredens van koren en een kerkelijk after-Passionprogramma. Meer info op: www.thepassion.nl.

In de tijd voor Pasen vinden in verschillende gemeenten kleinschalige uitvoeringen van The Passion plaats met lokale beroemdheden.

Meer info over de uitvoering van de Matthäus Passion onder leiding van Pieter Jan Leusink: www.pieterjanleusink.nl.